

protest tegen het torpederen van Nederlandse vissersschepen door de Duitse marine; 'heel de Nederlandse pers stond op z'n achterste benen, de Journalistenkring protesteerde', in de Tweede Kamer waren vragen gesteld en het verbod was prompt opgeheven.¹ En nu dit! De opperbevelhebber was zijn boekje ver te buiten gegaan. Na bespreking in de ministerraad deelde minister Dijkhoorn hem op 11 oktober schriftelijk mede dat hij zijn z.g. richtlijnen, voorzover betrekking hebbend op wat men de geestelijke neutraliteit zou kunnen noemen, nog diezelfde dag diende in te trekken.² Dat trof de generaal als 'een donderslag bij heldere hemel', hij 'vond de behandeling van deze zaak bepaald ergerlijk.'³

Tot een tweede politiek conflict met de regering kwam het in november '39.

In de eerste wereldoorlog hadden SDAP en NVV z.g. mobilisatieclubs georganiseerd: verenigingen van socialistische gemobiliseerden die in het leger een geest van oppositie tegen staat en maatschappij wakker gehouden en daarmee bijgedragen hadden tot de troebelen welke eind oktober '18 in de Harskamp uitgebroken waren. De herinnering aan die gebeurtenissen en aan de bewogen novembermaand toen in Duitsland 'soldatenraden' de macht in handen genomen hadden, was in '39 bij het hogere kader van de Nederlandse krijgsmacht allerm minst vervaagd. Welnu, herfst '39 maakten SDAP en NVV duidelijk dat zij opnieuw 'mobilisatieclubs' wilden oprichten, met dien verstande dat alle bijeenkomsten dier clubs door militaire commandanten of door officieren die zij zouden aanwijzen, bijgewoond zouden kunnen worden. De besturen van SDAP en NVV hadden terzake de twee sociaal-democratische ministers, Albarda en van den Tempel, benaderd: die hadden op hun beurt contact gezocht met minister Dijkhoorn - de regering had tegen de oprichting der mobilisatie-clubs geen bezwaar gemaakt. Nog voor zij dat op 24 november aan de Kamers kenbaar maakte, had generaal Reynders op de 8ste verboden om, in welk verband ook, voor gemobiliseerden voordrachten 'met een politieke strekking' te houden⁴; de vroegere mobilisatieclubs waren, zei hij later, 'eenvoudig krijgstuicht-ondermijnd' geweest⁵, 1918 was 'een waarschuwend voorbeeld. Ik wilde niet op een gegeven ogenblik in dezelfde toestand geraken dat eigenlijk de mobilisatieclubs langzamerhand overgingen in soldatenraden.'⁶ Communisme en

¹ P. H. Ritter: *De donkere poort*, dl. II (1931), p. 230-33. ² Brief, 11 okt. 1939, van de minister van defensie aan de opperbevelhebber van land- en zeemacht, *Eng.*, dl. I b, p. 71. ³ Getuige I. H. Reynders, a.v., dl. I c, p. 2. ⁴ Brief, 8 nov. 1939, van de opperbevelhebber van land- en zeemacht aan zijn ondercommandanten, a.v., dl. I b, p. 64. ⁵ Getuige I. H. Reynders, a.v., dl. I c, p. 607. ⁶ A.v., p. 11.